

Freemasonry and the Construction of National Identities in Belgium (long 19th Century)

Anaïs Maes (Interdisciplinary Research Group Freemasonry)

This study questions the relationship between Belgian freemasonry and nationalism. Because freemasonry is in essence a cosmopolitan organisation, the tension between cosmopolitanism and nationalism is at the heart of our investigations. To discover how Belgian freemasons have reacted to the emergence of national identities in the 19th century two main research questions have guided us. To which extent did broader societal, patriotic, national or nationalistic processes get mirrored inside temple walls and did freemasonry itself produce ideas, traditions and practices of a national or nationalistic nature? The elaboration of a conceptual framework has enabled us to draw specific research questions from the greater theoretical and historiographical debates concerning nationalism. Through concepts as nation, state, nationalism, patriotism, citizenship and cosmopolitanism and through the theoretical implications of their interrelationships, we have been able to reinterpret and complement the history of 19th-century Belgian freemasonry.

In order to present a broad and well-balanced image we have made use of Belgian masonic sources that were believed to be lost for over half a century (the 'Moscow-archives'), of foreign masonic sources and of non-masonic source material. These last documents have allowed us to interpret the interaction between freemasonry and the broader societal and political world and have made it possible to avoid telling a purely masonic story. In concrete terms, we have investigated if there existed a 'Belgian' feeling among freemasons prior to 1830 and how they reacted to the Belgian revolution and the emergence of the Belgian nation-state. Furthermore, we examined how the different liberal (and socialist) currents within Belgian freemasonry have contributed to the construction of citizenship and the sovereign nation through an analysis of discourse and action concerning universal suffrage, education and the social question. The links between freemasonry and the Flemish and Walloon movements have also and self-evidently been addressed. The masonic efforts regarding international relations and colonialism throughout the 19th century have further informed us about the tension between nationalism and cosmopolitanism. Finally, the experiences of Belgian freemasonry during and after the First World War were analysed, because this period saw the exacerbation of the tensions between the different levels of identity that arose in the previous century.

De vrijmetselarij en de constructie van nationale identiteiten in België (lange 19^{de} eeuw)

Anaïs Maes (Interdisciplinaire Onderzoeksgroep Vrijmetselarij)

Deze studie stelt de relatie tussen de Belgische vrijmetselarij en het nationalisme in vraag. Daar de vrijmetselarij in essentie een cosmopolitisch gezelschap is, staat de spanning tussen cosmopolitisme en nationalisme centraal in ons onderzoek. Om te achterhalen hoe de Belgische vrijmetselaars hebben gereageerd op de opkomst van nationale identiteiten in de 19^{de} eeuw werd een dubbele vraagstelling vooropgesteld. In hoeverre werden bredere maatschappelijke, patriottische, nationale of nationalistische processen weerspiegeld binnen de tempelmuren en heeft de vrijmetselarij zelf ideeën, tradities en praktijken met een nationale of nationalistische inslag voortgebracht? De uitwerking van een conceptueel kader heeft ons in staat gesteld om uit de grote theoretische en historiografische debatten rond nationalisme een reeks concrete onderzoeksvragen te distilleren. Vanuit concepten als natie, staat, nationalisme, patriottisme, burgerschap en cosmopolitisme en vanuit de theoretische implicaties van hun onderlinge verbanden hebben wij de geschiedenis van de 19^{de}-eeuwse Belgische vrijmetselarij geherinterpreteerd en aangevuld.

Om een evenwichtig en zo breed mogelijk beeld te kunnen schetsen werd gebruik gemaakt van lang verloren gewaande Belgische maçonnieke bronnen (de 'Moskou-archieven'), van buitenlandse maçonnieke bronnen alsook van niet-maçonnieke bronnen. Deze laatste hebben ons toegelaten de interactie tussen de vrijmetselarij en de bredere politieke en maatschappelijke wereld te duiden en te vermijden een te verkokerd beeld van deze organisatie te geven. In concreto werd nagegaan of er al voor 1830 een 'Belgisch' gevoel bestond onder de vrijmetselaars en hoe zij reageerden op de Belgische revolutie en het ontluiken van de Belgische natiestaat. Verder werd via de analyse van discours en actie inzake het algemeen stemrecht, het onderwijs en de sociale kwestie nagegaan op welke manier de verschillende liberale (en socialistische) stromingen binnen de Belgische vrijmetselarij hebben bijgedragen tot de constructie van het burgerschap en de soevereine natie. Een bevraging van de linken tussen de vrijmetselarij en de Vlaamse en Waalse bewegingen komt vanzelfsprekend ook aan bod. De maçonnieke inspanningen inzake internationale relaties en kolonialisme doorheen de 19^{de} eeuw hebben ons verder kunnen informeren over de spanning tussen nationalisme en cosmopolitisme. Ten slotte werd de Belgische vrijmetselarij van tijdens en net na de Eerste Wereldoorlog onder loep genomen, een periode waarin alle identitaire spanningen die we ontdekten op de spits werden gedreven.